

INVAZIA TĂTARILOR DIN ANUL 1241 ÎN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI

de

GÉZA BAKÓ

Despre marea invazie a tătarilor din anii 1236—1242 s-au scris numeroase studii, apărute separat, sau în cadrul unor lucrări mai mari de sinteză. Literatura română de specialitate a reluat în ultimii ani problema acestei invazii, definind caracterul ei și rolul istoric, social și politic pe care l-a avut în țara noastră ¹.

În lucrarea de față, necesarmente limitată, nu putem prezenta întregul istoric al invaziei, care cere un studiu mai vast, așa încît ne vom mărgini doar la o scurtă comentare a evenimentelor legate de pătrunderea tătarilor în sud-estul Transilvaniei și trecerea lor prin acest teritoriu în primăvara anului 1241.

Invazia tătarilor, din cadrul căreia face parte și campania studiată aici, a început în anul 1236 ². Comandantul suprem al armatei, echivalată de cercetători la 150.000—200.000 de oameni, era Batu, iar șeful statului major a fost Subotai Bagatur, unul dintre cei mai de seamă comandanți tătari.

Supunînd o bună parte a Europei de sud-est, tătarii au ajuns la Kiev, pe care l-au ocupat la 6.XII.1240. După supunerea Volhiniei armata a fost grupată

---

¹ Dintre principalele lucrări cităm : Șt. Pascu, *Perioada feudalismului timpuriu*, în *Din istoria Transilvaniei*, I, 1960, p. 78—80 ; I. Negoiu, *Denaturarea de către istoriografia burgheză a rolului tătarilor pe teritoriul patriei noastre*, în *AUB*, Seria științe sociale, istorie, X, 1961, 20, p. 37—51 ; Șt. Pascu, *Invazia și dominația tătară pe teritoriul țării noastre*, în *Istoria României*, II, 1962, p. 117—126 ; Șt. Pascu și Șt. Ștefănescu, *Feudalismul timpuriu*, în *Studii*, XV, 1962, 6, p. 1454.

² Invazia a fost hotărîită de kurultaiul din Karakorum, în anul 1235 : A. Sacerdoțeanu, *Marea invazie tătară și sud-estul european*, 1933, p. 18.

în cinci corpuri³. Un corp condus de Batu și Subotai a ocupat Haliciul și a înaintat spre pasul Verecke, pentru a intra în regiunea Tisei și a Dunării mijlocii. Celelalte corpuri au operat spre nord-vest și sud-vest, cu scopul de a asigura flancurile și a împiedica intervenția armată a Poloniei, Sileziei, Boemiei, Moraviei pe de o parte, a voievodatelor românești și a Bulgariei pe de altă parte⁴.

Corpurile de armată conduse de Baidar (Peta) și Orda au mers împreună până la Vladimir, de unde Orda a înaintat spre regiunile Baltice, iar Baidar a trecut prin sudul Poloniei, unindu-se apoi la Wrocław, în ziua de 4.IV.1241, pentru a susține lupta cu armata Poloniei și a Sileziei, care a avut loc la Lignica (9.IV.1241).

La fel, corpurile de armată conduse de Kadan și Budjec au trecut împreună prin Podolia, ajungând pe la mijlocul lunii februarie pe cursul superior al Prutului⁵. De aici Kadan, împreună cu Buri, care se afla în subordinea lui, a pătruns în Moldova de nord, iar după ocuparea acestei regiuni a intrat în Transilvania prin pasul Rodnei, la 31.III.1241⁶.

Corpul de armată condus de Budjec, căruia îi aparținea și detașamentul lui Bogutai (fiul lui Subotai), și-a continuat drumul spre sud și, după informația transmisă de contemporanul Rogerius, a fost întîmpinat în sudul Moldovei de cștenii adunați în acele părți⁷. Tătarii au rămas însă învingători, ocupînd regiunea și centrul ei, Milcovia⁸.

³ Deoarece din Volhinia tătarii au înaintat pe trei linii, unii istorici vorbeau de trei armate. În realitate s-au format însă cinci corpuri de armată, dintre care cîte două au mers la început împreună. Existența celor cinci corpuri de armată este, menționată atît de izvoarele răsăritene (cronica lui Rașid-ed-Din și „Istoria chineză a dinastiilor mongolice”), cît și de cei mai documentați scriitori apuseni (ca Giovanni da Pian del Carpine): cf. Supka G., în *AE*, XXV, 1915, p. 141—142.

⁴ Olchváry Ö., *A muhi csata* (Lupta de la Muhi), în *Századok*, 1902, p. 412 și urm.; A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 28—33; Șt. Pascu, *loc. cit.*, în *Istoria României*, II, 1962, p. 118—120 și fig. 45.

⁵ Olchváry Ö., *op. cit.*, p. 418.

⁶ După *Notița din Epternach*: W. Wattenbach, *Zum Mongoleneinfall*, în *Korrespondenzblatt*, 1, 1878, p. 93; Mika S., *A tatárjárás történetéhez* (Cu privire la istoria invaziei tătare), în *Századok*, 1882, p. 431—432; G. Kisch, *Aus der Echter-nacher Klosterbibliothek*, în *Korrespondenzblatt*, XXVII, 1904, p. 18.

⁷ G. Popa-Lisseanu, *Cîntecul de jale de Rogerius*, în *Izvoarele istoriei Românilor*, XV, 1935, p. 33; După Rogerius armata era comandată de Bogutai (Bochetor) și alți „regi”. Din alte surse mai documentate rezultă însă că comandantul suprem al acestui corp de armată a fost Budjec (cf. Supka G., în *AE*, 1915, p. 141 și nota 7). Greșeala lui Rogerius se datorează faptului că el nu-l cunoștea decît pe Bogutai, subordonat lui Budjec, care a trecut cu detașamentul său prin sudul Transilvaniei.

⁸ Pentru ocuparea Milcoviei: *Documente*, C. Tr., vol. II, p. 222—223.

Informațiile cu privire la luptele din Moldova sînt foarte succinte, dar din indiciile de care dispunem putem deduce că rezistența întîlnită aici de tătari era mult mai mare decît se bănuia pînă acum. După cum se știe, operațiile fiind planuite să se desfășoare concomitent în toate direcțiile, aripa sudică s-a despărțit de centru în Volhinia și a ajuns la marginile Moldovei încă pe la jumătatea lunii februarie. Cu toate acestea, deși strategia tătarilor implica o foarte mare rapiditate, ei reușesc să străbată Moldova de-abia într-o lună și jumătate, intrînd în Transilvania la 31.III.1241. Această înaintare lentă, cu totul neobișnuită la tătari, care au parcurs de exemplu drumul de la Verecke pînă la Pesta (echivalent cu traseul lui Budjec în Moldova) doar în trei zile, denotă că în Moldova au avut într-adevăr de-a face cu o puternică rezistență.

De altfel putem considera că tocmai întîrzierea operațiilor pe flancul stîng, în Moldova, și pe flancul drept, în Polonia, l-a determinat pe Batu să trăgă-neze lupta decisivă în Ungaria, de la 15 martie, cînd avangarda tătară ajunge sub Pesta, pînă la 11.IV., data bătăliei de la Muhi. Faptul că această aminare se datorește nesiguranței cauzată de întîrzierea operațiilor pe cele două flancuri și nu unor motive de alt ordin, după cum credeau unii cercetători, rezultă și din cele relatate în „Istoria dinastiilor mongolice“. Aceasta, bazîndu-se pe surse detaliate și autentice, comentează pe larg faptul că Batu era atît de neliniștit de soarta campaniei, încît a voit să se retragă chiar și de la Muhi, fiind însă reținut de Subotai⁹.

După ocuparea Moldovei, corpul de armată al lui Budjec s-a despărțit în două detașamente. Unul, comandat personal de Budjec, și-a continuat drumul spre apus prin Muntenia, unde a avut lupte cu românii¹⁰. Celălalt, condus de Bogutai, s-a îndreptat spre pasul Oituz, pentru a intra în Transilvania de sud.

Cronicarii Ioan de Ypres și Martino Sanudo cel Bătrîn ne informează că românii și secuii au întărit paza trecătorilor carpatice și au încercat să oprească intrarea tătarilor în Transilvania¹¹. Astăzi nu putem stabili cu certitudine cît au durat aceste lupte, care au trebuit să aibă loc la Oituz. Cunoscînd însă că, după

⁹ Această lucrare a fost întocmită în anii 1369—1370, de 16 specialiști pe baza unor cronici mai vechi și a unui număr mare de acte și documente (cf. Supka G., în *AE*, 1915, p. 137, 142).

¹⁰ După informațiile transmise de cronicarul persan Reșid-ed-Din: A. Sacerdoțeanu, *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIIIe siècle*, 1930, p. 167 ; Șt. Pascu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 121 ; pentru drumul urmat de Budjec prin Țara Românească cf. Olchváry O., *op. cit.*, harta anexată (după p. 412).

¹¹ Șt. Pascu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 120 ; Székely Gy., în *Magyarország törénete* (Istoria Ungariei), 1964, p. 81.

mărturia izvoarelor contemporane, atît românii cît și secuii dispuneau de o bună organizare militară ¹², putem crede că rezistența lor a fost puternică.

Pînă la urmă tătarii au reușit însă să forțeze pasul Oituz și la 31.III.1241 au intrat în Țara Birsei, unde s-au întîlnit cu armata voievodului Poșa al Transilvaniei, pe care l-au învins ¹³. Trecerea tătarilor prin Țara Birsei și luptele de aici sînt atestate și de un act din 1252, prin care regele a donat lui Vincențiu, fiul secuului Akadas (originar din Olteni sau Malnaș) pămîntul numit „Terra Zek“, adică domeniul de mai tirziu al Hăghigului, aparținător pe vremuri latifundiarului Fulkun, care a pierit în lupta cu tătarii ¹⁴.

După ocuparea Țării Birsei detașamentul lui Bogutai s-a desprins în două grupuri. Un grup a mers spre apus pe valea Oltului, unde a ocupat mănăstirea din Cîrța, părăsită de călugări, care s-au ascuns în păduri ¹⁵. Celălalt grup a înaintat pe valea Tirnavelor, cucerind la data de 4.IV. Cetatea de Baltă. După aceste operații ele s-au unit la Sibiu, pe care l-au ocupat în ziua de 11.IV.1241 ¹⁶. De aici o parte a tătarilor a părăsit Transilvania prin pasul Turnu Roșu și alăturîndu-se detașamentului condus de Budjec a trecut în Banat. Restul a ocupat Sebeșul, Alba Iulia și alte localități, ieșind apoi din Transilvania prin valea Mureșului, pentru a se uni cu Budjec la Cenade.

Analizînd evenimentele care au avut loc cu ocazia invaziei tătarilor din primăvara anului 1241 în sud-estul Transilvaniei, putem trage concluzii ce caracterizează situația societății feudale a timpului din această regiune.

Mărturiile arată clar că populația regiunii — români, maghiari și germani — a depus o puternică rezistență față de năvălitori. În ce privește clasa dominantă, aceasta în vremea respectivă era frămîntată de o serie de contradicții interne, existente pe de o parte între diferitele pături ale sale (între paturile inferioare și superioare, între feudații laici și bisericești), iar pe de altă parte

¹² Existența organizației militare a românilor rezultă din participarea lor la o serie de expediții ale vremii (B. Cîmpina — E. Stănescu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 108; N. Densușianu, *Documente privind istoria românilor*, I. 1887, p. 287; *Documente*, C. Tr., I, 1951, p. 338) și din actul de donație eliberat Cavalerilor Ioaniți în anul 1247 (*Documente*, C. Tr., I. 1951, p. 330). Pentru secui cf. Șt. Pascu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 75—76.

¹³ După *Notița din Epternach*: W. Wattenbach, *op. cit.*, p. 93; G. Kisch, *op. cit.*, p. 18; pentru identificarea persoanei voievodului: I. Lupaș, *Voevodatul Transilvaniei în sec. XII și XIII*, în *Analele Academiei Române*, M.S.I., Seria III, Tomul XVIII, memoriul 3., 1936, p. 98.

¹⁴ *Documente*, C. Tr., vol. II, 1952, p. 5—6.

¹⁵ A. Sacerdoțeanu, *Marea invazie tătară și sud-estul european*, 1933, p. 37—38; ocuparea mănăstirii cf. *Documente*, C. Tr., II, 1952, p. 55—56.

¹⁶ W. Wattenbach, *op. cit.*, p. 93; G. Kisch, *op. cit.*, p. 18.

cauzate de revocarea unor donații, făcute mai înainte din pământurile cetăților ¹⁷. Din această cauză virfurile sociale, care ar fi avut menirea să organizeze concentrarea tuturor forțelor într-o acțiune comună, erau incapabile să realizeze aceasta.

Așa se explică faptul că rezistența din Moldova, care ținea în loc vreo șase săptămâni cele două corpuri de armată ale tătarilor, nu a primit ajutor, că românii și secuii din sud-estul Transilvaniei au rămas singuri în fața inamicului la Oituz și, în sfârșit, că oastea voievodului Transilvaniei a sosit târziu, după pătrunderea tătarilor în Țara Birsei și, deci, bizuindu-se numai pe forțele sale nu a putut avea succes.

Toate aceste lucruri, care într-o formă ori alta s-au repetat și în sectorul nordic și central al operațiilor, i-au favorizat pe tătari, contribuind la succesele acestora, față de care Batu avea multe rezerve chiar și în timpul bătăliei de la Muhi.

Analiza atentă a evenimentelor petrecute cu ocazia campaniei tătarilor din sud-estul Transilvaniei aduce o contribuție valoroasă la interpretarea invaziei din anii 1241—1242. Subliniază încă o dată faptul că nu corespund realității părerile acelor istorici, care atribuiau victoriile exclusiv superiorității numerice a armatei tătarilor, ori strategiei și tacticii lor militare. Adevărul este că victoriile tătarilor au fost favorizate în bună măsură de fărâmițarea feudală și de contradicțiile interne ale societății feudale, care, în unele regiuni ale Europei Centrale, au luat o amploare mare tocmai în vremea respectivă. Acestea au constituit de fapt geneza acelor fenomene în care unii cercetători din trecut nu vedeau decît „simple greșeli“ strategice și tactice ale comandanților militari din Europa.

---

¹⁷ Șt. Pascu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 121.

DER TATARENSTURM VON 1241 IN SÜDOST-SIEBENBÜRGEN

(Zusammenfassung)

Der Verfasser stellt die wichtigsten Ereignisse im Zusammenhang mit dem Tatarensturm aus dem Frühjahr 1241 dar.

Indem er diese Ereignisse sodann näher betrachtet, kommt er zu folgenden Schlüssen: Die Bevölkerung der Region — Rumänen, Ungarn und Deutsche — hat laut zahlreichen Zeugnissen den Eindringlingen einen heftigen Widerstand entgegengesetzt. Da jedoch die herrschende Klasse jener Zeit durch innere Widersprüche zerrissen war, waren die Spitzen der Gesellschaft, deren Aufgabe die Organisierung des Widerstandes gewesen wäre, dazu nicht imstande. So kam es, dass der Widerstand in der Moldau durch den die Tataren über sechs Wochen lang zum Stehen gebracht worden waren, alleinblieb; auch die Rumänen und Szekler in Südost-Siebenbürgen standen bei Oituz dem Feind ohne Hilfe gegenüber und die Armee des siebenbürgischen Woiwoden, die zu spät im Burzenland eintraf, erlitt eine Niederlage.

Diese Ereignisse, die sich auch andernorts während des Tatarensturms von 1241 wiederholten, waren den Tataren günstig, und trugen zu ihren Erfolgen bei.

Demnach sind, wie es abschliessend heisst, die Meinungen derer falsch, die die Siege der Tataren durchwegs ihrer zahlenmässigen Überlegenheit, ihrer Strategie oder Taktik zuschreiben. Die Wahrheit ist die, dass die Siege der Tataren in grossem Masse durch die feudale Zersplitterung und die inneren Widersprüche der feudalen Gesellschaft möglich waren, zeigten sich doch gerade damals in Mitteleuropa diesbezüglich starke Verfallserscheinungen. Auf Grund solcher Umstände also konnte sich ein Geschehen abwickeln, das einige Forscher bloss als „einfache Fehler“ der europäischen Heerführer ansahen.